

Interpretacija kulturne baštine

Koser, Rahela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Virovitica University of Applied Sciences / Veleučilište u Virovitici**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:165:033117>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Virovitica University of Applied Sciences Repository](#) -
[Virovitica University of Applied Sciences Academic Repository](#)

VELEUČILIŠTE U VIROVITICI
Stručni prijediplomski studij Menadžment

RAHELA KOSER

INTERPRETACIJA KULTURNE BAŠTINE
ZAVRŠNI RAD

VIROVITICA, 2024.

VELEUČILIŠTE U VIROVITICI
Stručni prijediplomski studij Menadžment

INTERPRETACIJA KULTURNE BAŠTINE
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Ruralni turizam i kulturna baština

Mentor:
dr.sc. Irena Bosnić, prof.struč.stud.

Studentica :
Rahela Koser

VIROVITICA, 2024.

OBRAZAC 2**ZADATAK ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA****Student/ica:** RAHEL KOSER **JMBAG:** 0307018470**Studij:** Menadžment **Modul:** Menadžment ruralnog turizma**Imenovani mentor:** dr.sc.Irena Bosnić, prof.struč.stud.**Imenovani komentor:****Naslov rada:***Interpretacija kulturne baštine***Puni tekst zadatka rada:**

U završnom radu studentica treba:

- temeljem dostupne i proučene literature teorijski razraditi i prikazati pojmove vezane uz pojmovno određenje kulturne baštine, međuzavisnost turizma i kulturne baštine, značaj interpretacije kulturne baštine u turizmu, ulogu, načine i metode interpretacije te
- kroz primjer iz prakse prikazati inovativne pristupe interpretaciji kulturne baštine.

Datum uručjenja zadatka studentu/ici: 29. 07. 2024.**Rok za predaju gotovog rada:** 02. 09. 2024.

Mentor:

dr.sc.Irena Bosnić, prof.struč.stud.**Dostaviti:**

1. Studentu/ici
2. Povjerenstvu za završni i diplomski rad - tajniku

INTERPRETACIJA KULTURNE BAŠTINE

INTERPRETATION OF CULTURAL HERITAGE

***SAŽETAK** – Cilj ovog završnog rada je prikazati načine interpretacije kulturne baštine kao i važnost kulture i njegovu međuovisnost sa turizmom te istražiti Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci kao primjer dobre prakse. Kulturna baština je glavni element kulturnog turizma te kao takva ima važnu ulogu u očuvanju identiteta zajednice, obrazovanju te gospodarskom razvoju. Interpretacijom kulturne baštine stavlja se naglasak na važnost očuvanja i prezentaciju kulturnih dobara za buduće generacije. Korištenje novih tehnologija, poput virtualne i proširene stvarnosti te interaktivnih aplikacija, pokazalo se je kao učinkovit način za stvaranje novih doživljaja, obogaćivanje iskustva, ali i za privlačenje mlađe populacije ka aktivnostima povezanim s kulturnim turizmom. Posjetiteljski centri, interpretacijski centri i centri za posjetitelje osiguravaju edukativno iskustvo te poboljšavaju cjelokupan doživljaj posjetitelja kao i dugoročno očuvanje i promociju baštine. Stoga su, u okviru rada, istraženi tradicionalni načini interpretacije kao što su muzejske izložbe, ali i inovativni načini interpretacije poput virtualnih tura. Isto tako, istraženi su i pojavni oblici te uloga inovativnih načina interpretacije u očuvanju baštine. Rad također istražuje ulogu digitalnih tehnologija u promicanju kulturnog turizma te ističe važnost suradnje između lokalne zajednice, turističkog sektora i ostalih dionika. Također se razmatraju izazovi u interpretaciji poput autentičnosti i prilagodbe sadržaja ponude različitim ciljanim skupinama.*

***KLJUČNE RIJEČI** – interpretacija kulturne baštine, kultura, turizam*

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KULTURNA BAŠTINA I TURIZAM.....	2
2.1. Pojmovno određenje kulturne baštine.....	2
2.1.1. Nematerijalna kulturna baština.....	4
2.1.2. Materijalna kulturna baština.....	7
2.2. Međuovisnost turizma i kulturne baštine.....	7
2.3. Uloga kulturnog turizma u turizmu RH.....	10
3. ULOGA I ZNAČAJ INTERPRETACIJE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU.....	13
3.1. Tradicionalne metode interpretacije.....	13
3.2. Inovativni načini interpretacije.....	14
3.3. Uloga inovativnih načina interpretacije u očuvanju kulturne baštine.....	16
4. PRIMJER IZ PRAKSE: POSJETITELJSKI CENTAR ĐURĐEVAČKI PIJESCI.....	19
5. ZAKLJUČAK.....	23
6. LITERATURA.....	24
7. POPIS ILUSTRACIJA.....	26

1. UVOD

Kulturna baština predstavlja neprocjenjiv izvor identiteta, povijesti i vrijednosti koje oblikuju društva i zajednice diljem svijeta. Ona uključuje materijalne i nematerijalne aspekte kulturnog naslijeđa, od povijesnih građevina i arheoloških nalazišta do jezika, običaja i umjetničkih izraza. U modernom dobu, turizam je postao ključan faktor u očuvanju, interpretaciji i promicanju kulturne baštine. Kroz različite oblike kulturnog turizma, kulturna baština dobiva novu dimenziju i priliku za pristup širem krugu ljudi, čime se osigurava njezino preživljavanje i razvoj.

Interpretacija kulturne baštine kroz turizam ne odnosi se samo na fizičko predstavljanje i prezentaciju kulturnih objekata, već i na njihovu interpretaciju i značaj za različite skupine posjetitelja. Kroz pažljivo planiranje i strategije koje uključuju obrazovne, informativne i estetske elemente, turizam može značajno pridonijeti razumijevanju i cijenjenju kulturne baštine. Ujedno, omogućava lokalnim zajednicama da predstavljaju svoje naslijeđe, potiču gospodarski razvoj i unaprijede kvalitetu života. Međutim, ova sinergija između turizma i kulturne baštine nije bez izazova. Prekomjeren turizam može dovesti do degradacije kulturnih dobara, promjene lokalnih običaja i negativnih utjecaja na zajednice. Stoga je od ključne važnosti razviti održive pristupe koji balansiraju komercijalne interese s potrebom za očuvanjem i poštovanjem kulturnog naslijeđa. Kroz različite načine interpretacije kulturna baština postaje razumljivija i dostupnija široj publici. Interpretacija kulturne baštine može se provoditi putem tradicionalnih (muzeji, izložbe) ili inovativnih (virtualne ture, interaktivne aplikacije) načina. Također, interpretacija može biti alat za promicanje međukulturnog razumijevanja i tolerancije. Interpretacija je poveznica između prošlosti i sadašnjosti te omogućava da baština bude dio života suvremenog društva te da se prenosi na buduće generacije.

U skladu s navedenom temom u radu su iznesena teorijska polazišta vezana za pojmovno određenje kulture i kulturne baštine. U drugom poglavlju glavnog dijela rada pored pojmovnog određenja kulturne baštine istražena je međuovisnost kulturne baštine i turizma te uloga kulturnog turizma u RH. Sadržaj trećeg poglavlja usmjeren je na značaj interpretacije kulturne baštine kroz aspekt turizma odnosno načine interpretacije. Četvrto poglavlje se odnosi na primjer iz prakse točnije Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci.

2. KULTURNA BAŠTINA I TURIZAM

2.1. Pojmovno određenje kulturne baštine

Kultura predstavlja društveni identitet jednog naroda, svjedoči o njegovoj povijesti i stupnju razvoja. Pojmovi „kulturna baština i kulturni turizam“ odnose se na turistički proizvod temeljen na baštini i kulturi. Autori Newman i Smith (2000) su predstavili su problem na sljedeći način: unatoč rastućem interesu za turizam kulturne baštine, postoji iznenađujući nedostatak informacija o tome kako turisti definiraju baštinu i što za njih znači posjetiti takvo mjesto. U sljedećem dijelu ovog poglavlja bit će predstavljene različite definicije kulturne baštine i kulturnog turizma. Pojam kulturne baštine prilično je složen. Prema definiciji UNESCO-a (2022) kulturna baština predstavlja:

- Kulturne relikvije – promatrane u povijesnom, umjetničkom ili znanstvenom aspektu građevine, skulpture i crteži značajne i univerzalne vrijednosti, elementi i konstrukcije arheološkog značaja, natpisi, špilje, stambena područja i razne kombinacije navedenog,
- Građevine – razmatrane u povijesnom, umjetničkom ili znanstvenom aspektu, građevine značajne ili univerzalne vrijednosti zbog svog stila, konstrukcije ili položaja u krajoliku,
- Ruševine - promatrane u povijesnom, estetskom, etnološkom ili antropološkom aspektu,
- Predmeti – djela ljudskih ruku ili izvori ljudske prirode, arheološki ostaci značajne i univerzalne vrijednosti.

Autor Stylianaou-Lambert (2011) definira turizam kulturne baštine kao fenomen koji se temelji na motivaciji i percepciji samih turista, a ne na posebnosti određenog mjesta koje se posjećuje. Tvrdi da se turizam kulturne baštine zapravo odnosi na područja koja se posjećuju, koja potiču posjetitelje na razmišljanje o prošlim vremenima. S druge strane definicija koju su dali autori Newman i Smith (2000) promatra baštinu kao turistički proizvod. Kaže da pod pojmom baštine ne podrazumijevamo samo krajolike, prirodni tok povijesti, građevine, kulturne tradicije, već i ono što se može prezentirati u promidžbene svrhe kao turistički proizvod. Kulturnu baštinu može se prema Styliano-Lambert (2011) podijeliti na vrste: građevine, priroda i kultura. Pojam kulturne baštine prema UNESCO-u obuhvaća dvije glavne kategorije (Jelinčić, 2010):

1. materijalnu i
2. nematerijalnu kulturnu baštinu.

Materijalna kulturna baština može se kategorizirati na pokretnu kulturnu baštinu (slike, skulpture, novčići, rukopisi), nepokretnu kulturnu baštinu (spomenici, arheološka nalazišta, povijesne građevine) i podvodnu kulturnu baštinu (brodolomi, podvodne ruševine i gradovi). Međutim, kulturna baština nije ograničena samo na materijalne predmete koje možemo vidjeti i dodirnuti. Također se sastoji od nematerijalnih elemenata: tradicije, usmene povijesti, izvedbenih umjetnosti, društvenih praksi, tradicionalnih obrta, prikaza, rituala, znanja i vještina koje se prenose s generacije na generaciju unutar zajednice. Nematerijalna kulturna baština odnedavno je jedan od prioriteta UNESCO-a u domeni kulture, budući da promiče kulturnu raznolikost. Naime, očuvanjem usmene tradicije i izričaja, načina života, tradicionalnih zanata i festivala, među ostalim aktivnostima, ljudi čuvaju svoje kulturne identitete. Zaključno na raspravu u okviru ovog poglavlja, u Tablici 1. daje se prikaz podjele kulturne baštine kroz primjere.

Tablica 1: Prikaz podjele kulturne baštine kroz primjere

VRSTA	MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA
1.	Stari grad Dubrovnik	Ojkanje
2.	Dioklecijanova palača i srednjovjekovni Split	Dvoglasje tjesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja
3.	Nacionalni park Plitvička jezera	Klapsko pjevanje
4.	Povijesna jezgra Trogira	Bećarac
5.	Ranokršćanski kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču	Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore
6.	Katedrala Sv. Jakova i tvrđava Sv. Nikole u Šibeniku	Sinjska alka
7.	Starogradsko polje na Hvaru	Čipkarstvo u Hrvatskoj
8.	Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici	Umijeće izrade drvenih tradicijskih igračaka na području Hrvatskog Zagorja
9.	Iskonske i drevne bukove šume Karpata i drugih regija Europe (Sjeverni Velebit i Paklenica)	Procesija “Za Križen” na otoku Hvaru
10.	Venecijanski obrambeni sustav iz	Medičarski obrt na području sjeverne

	16. i 17. stoljeća (Zadar i utvrda Sv. Nikole u Šibeniku)	Hrvatske
--	---	----------

Izvor: Izrada autora prema <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/kulturna-bastina-na-unesco-ovim-popisima/17251> (08.09.2024.)

2.1.1. Nematerijalna kulturna baština

Kulturna baština čovječanstva uključuje živi izraz i tradiciju koje zajednice i skupine u svakom dijelu svijeta nasljeđuju od svojih predaka i prenose na sljedeće generacije. U tom kontekstu može se govoriti o nematerijalnoj kulturnoj baštini koja daje društvenim zajednicama i njihovim pojedincima osjećaj identiteta, pomaže im u razumijevanju svijeta u kojem žive i daje smisao njihovim životima.

Nematerijalna baština uključuje tradicije ili žive izraze naslijeđene od naših predaka i prenesene na naše potomke, kao što su usmena predaja, izvedbene umjetnosti, društvene prakse, rituali, svečani događaji, znanja i prakse koji se tiču prirode i svemira ili znanja i vještine za proizvodnju tradicionalnih obrtnička, prehrambena i medicinska baština i digitalna baština. Aspekti očuvanja i zaštite kulturnih nematerijalnih dobara uključuju (Jelinčić, 2010):

- folklorni događaji
- usmena povijest (prenošenje)
- očuvanje jezika.

Nematerijalna kulturna baština obično se definira kao ona koja nema fizičku prisutnost. Procesi i radnje kolonizacije doveli su do poremećaja u referenciranju, praksi, prijenosu i porijeklu materijalne i nematerijalne autohtone kulturne baštine (Nasser, 2003). Na primjer, materijalni predmeti autohtone kulturne baštine prikupljeni su i uklonjeni iz svog konteksta, "zemlje", za mnoge svrhe, uključujući izlaganje u muzejima. U mnogim slučajevima nisu zabilježeni detalji o lokaciji ili vlasnicima ovih predmeta kulturne baštine.

Nematerijalna kulturna baština sastoji se od nefizičkih aspekata određene kulture, koji se češće održavaju društvenim običajima tijekom određenog razdoblja u povijesti. Koncept uključuje načine i sredstva ponašanja u društvu, te često formalna pravila djelovanja u određenoj kulturnoj klimi (Jelinčić, 2010). To uključuje društvene vrijednosti i tradiciju, običaje i prakse, estetska i duhovna uvjerenja, umjetničko izražavanje, jezik i druge aspekte ljudske aktivnosti. Značaj fizičkih artefakata može se tumačiti kao čin u pozadini socioekonomskih, političkih,

etničkih, religijskih i filozofskih vrijednosti određene skupine ljudi. Naravno, nematerijalnu kulturnu baštinu teže je sačuvati od fizičkih objekata. Slično tome, nematerijalna kulturna baština domorodaca često je bila slabo shvaćena ili zanemarena kao preteška da bi se pravilno priznala ili zabilježila u smislu njenog konteksta, svrhe ili osoba ili mjesta odakle je prvi put postala poznata.

Nematerijalna baština zapravo je istinski identitet i raritet kulture nekog područja, regije ili naroda u cjelini. Ove vrijednosti su istaknute i zaštićene od strane UNESCO-a (UNESCO, 2022). Do 2013. godine UNESCO je dodao gotovo 500-tinjak elemenata na popis nematerijalne kulturne baštine cijelog svijeta. U studenom 2010. 46 novih elemenata dodano je na UNESCO-ov popis nematerijalne baštine u Nairobiju. Popis je uključivao tradicionalne plesove, sajmove i karnevale, fešte, viteški turnir, tehnike liječenja, tradicionalnu glazbu i ples, uključujući glazbeni instrument, zanate i, naravno, tradicionalnu pripremu hrane, uključujući mediteransku prehranu. U nastavku će biti opisani neki od primjera nematerijalne baštine. Španjolska, Grčka, Italija i Maroko zajedno su upisale *mediteransku prehranu* na UNESCO-v popis nematerijalne baštine. Ovu dijetu karakterizira model prehrane koji je ostao nepromijenjen u vremenu i prostoru, a sastoji se uglavnom od maslinovog ulja, žitarica, svježeg ili sušenog voća i povrća, umjerene količine ribe, mliječnih proizvoda i mesa, brojnih začina, uvijek uz vino, poštujući uvjerenja svake zajednice. Međutim, mediteranska prehrana je više od same hrane. Promiče društvenu interakciju jer su obroci kamen temeljac društvenih običaja i svečanosti. Značajno je pridonijela podizanju zbornika znanja, pjesama i legendi. Na popisu se nalazi i tradicionalna meksička kuhinja te *gastronomsko jelo Francuske* koje ima društvenu ulogu u obilježavanju važnih datuma poput rođenja, vjenčanja, rođendana, godišnjica i slično. Važan element ovog francuskog obroka je pažljiv odabir jela i postavka cjelokupnog lijepo aranžiranog stola, što je popraćeno stalnim povećanjem broja recepata, kupnjom kvalitetnih domaćih proizvoda čiji se mirisi lijepo slažu. Tradicijskim običajima može se pridodati i *zanat izrade hrvatskih licitara*. Tradicija izrade licitara pojavila se u nekim europskim samostanima, odakle se proširila u Hrvatsku, gdje se razvila u pravu umjetnost. Proces izrade medenjaka zahtijeva brzinu i spretnost. Recept uključuje brašno, šećer, vodu, sodu bikarbonu i obavezne začine. Medenjaci se oblikuju na različite načine, ovisno o tome tko ih radi. Najčešći motiv je srce, a može se ukasiti i ogledalima. Ovakvi ukrasni kolačići kod nas se nazivaju lecedersko (ili licedersko) srce i nisu na popisu UNESCO-a. Danas su ovi medenjaci prepoznatljivi simbol hrvatskog identiteta.

Treba spomenuti i stare zanate kao što su tradicionalno umijeće tkanja tepiha u Farsu i Kašanu (Iran) i azerbajdžansko tradicionalno umijeće tkanja prostirača, kao i yuki-tsumugi, japansku tehniku tkanja svile. Kod nas bi to mogao biti pirotski ćilim. Posebno je zanimljiva *vještina izrade čipke* iz francuskog grada Alencon. Izrada ove čipke je neobična jer zahtijeva veliko umijeće i dug period izrade. Za jedan kvadratni centimetar čipke potrebno je čak sedam sati rada! Smatra se da je za potpuno svladavanje ove tehnike potrebno sedam do deset godina treninga. *Španjolski flamenko* je umjetnički izraz koji uključuje spoj pjesme (cante), plesa (baile) i glazbe (toque). Andaluzija, smještena na jugu Španjolske, srce je flamenka. Flamenco je ples strasti, udvaranja, izražava širok raspon situacija od tuge do radosti. Tehnika je komplicirana, ovisno o tome je li izvođač muškarac ili žena. Ženska tehnika je nježnija, puna senzualnih pokreta, dok muška uključuje oštro igranje nogama. Toke, odnosno umijeće sviranja gitare, davno je preraslo svoju osnovnu ulogu plesnog pratioca. Flamenco se izvodi tijekom vjerskih svetkovina, obreda, crkvenih ceremonija i privatnih proslava (Styliano-Lambert, 2011). *Anklung* je indonezijski glazbeni instrument. Sastoji se od dvije do četiri bambusove cijevi, pričvršćene na okvir od bambusa, pričvršćene uzadima od ratanske palme. Svaki gležanj proizvodi poseban ton ili akord tako da nekoliko svirača mora surađivati kako bi proizveli melodiju. Anklung je usko povezan s tradicionalnom nošnjom, umjetnošću i kulturnim identitetom Indonezije. Anklung se prenosio usmeno s koljena na koljeno, dospjevši čak i do obrazovnih institucija. Ovaj karakteristični instrumentalni nalazi se i u "Starom muzeju" (jedan od tri objekta "Muzeja istorije Jugoslavije") u okviru etnografske zbirke poklona koje je Tito dobio putujući po svijetu. *I viteški turnir – Sinjska alka*, našao je svoje mjesto na popisu zaštićene nematerijalne baštine. Ovaj turnir se održava od osamnaestog stoljeća u gradu Sinju koji se nalazi u Cetinskoj krajini u Hrvatskoj. Tijekom natjecanja vitezovi jašu svoje konje u punom galopu s ciljem baciti koplje kroz željezni prsten koji visi na užetu. Turnir je dobio naziv po turskoj riječi za kolo (turski: alka), što svjedoči o kulturnoj razmjeni dviju različitih civilizacija.

Cijela zajednica je uključena u potporu nastavka tradicije, pomaže u izradi, očuvanju, očuvanju i rekonstrukciji oružja, odjeće i dodataka te modnih detalja. Alst Carnival i Houtem Jarmarkt (godišnji zimski sajam) u Belgiji, marimba glazba i tradicionalno pjevanje iz Kolumbije također su neka od 46 mjesta baštine koja su nedavno dodana na UNESCO-ov popis nematerijalne baštine.

2.1.2. Materijalna kulturna baština

Materijalna baština uključuje građevine i povijesna mjesta, spomenike, artefakte itd. koji se smatraju vrijednima očuvanja za budućnost. To uključuje objekte značajne za arheologiju, arhitekturu, znanost ili tehnologiju određene kulture. Predmeti su važni za proučavanje ljudske povijesti jer pružaju konkretnu osnovu za ideje i mogu ih potvrditi. Njihovo očuvanje pokazuje prepoznavanje nužnosti prošlosti i stvari koje pričaju njenu priču (Gosden, 2004). Kulturna dobra uključuju fizičku ili opipljivu kulturnu baštinu, kao što su umjetnička djela. Oni se općenito dijele u dvije skupine, odnosno pokretnu i nepokretnu baštinu.

Nepokretna baština uključuje zgrade (koje same mogu uključivati postavljenu umjetnost kao što su orgulje, vitraji i freske), velika industrijska postrojenja, stambene objekte ili druga povijesna mjesta i spomenike. Pokretna baština, s druge strane, uključuje knjige, dokumente, pokretna umjetnička djela, strojeve, odjeću i druge artefakte koji se smatraju vrijednima očuvanja za budućnost. To uključuje objekte značajne za arheologiju, arhitekturu, znanost ili tehnologiju određene kulture.

2.2. Međuovisnost turizma i kulturne baštine

Odnos kulture i turizma odvija se na dvije razine. Prva razina odnosi se na utjecaj kulture na sami razvoj turizma dok se druga razina odnosi na analizu povratnog utjecaja turizma na kulturu i kulturnu baštinu destinacije. Kultura postaje sve važniji element turističkog proizvoda destinacije te utječe na prepoznatljivost na međunarodnom turističkom tržištu. Destinacije mogu postati atraktivnije, a samim time i konkurentnije stvaranjem jake veze između kulture i turizma. Turizam donosi brojne pozitivne, ali isto tako i negativne učinke na kulturu i kulturnu baštinu. Jedan od pozitivnih učinaka je takozvano buđenje interesa za očuvanjem i revitalizacijom baštine. Jedan od negativnih učinaka je akulturacija odnosno „proces gubljenja obilježja uvriježene kulture, preuzimanje pojedinosti i svojstava druge kulture, promjena u kulturi kao rezultat kontakta s drugom kulturom“.¹ Domicilno stanovništvo se fokusira na zadovoljenje potreba turizma do razine gdje dolazi do otuđenja vlastitog kulturnog identiteta. Kulturni turizam kao specifična vrsta turizma je jedan od najznačajnijih elemenata turističke industrije.

¹ Hrvatski jezični portal, https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1lvWQ%3D%3D&keyword=akulturacija (31.08.2024.)

Kulturni turizam, podrazumijeva kretanje ljudi do kulturnih atrakcija i zanimljivih mjesta daleko od njihovog mjesta stanovanja, s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava radi zadovoljenja njihovih kulturnih potreba. Dakako, kulturni turizam uključuje sva kretanja ljudi prema specifičnim kulturnim atrakcijama, poput baštine, umjetničkih i kulturnih manifestacija izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja (Nunta, 2010). Kulturni turizam vezan je za ljudsku djelatnost i povijest u širem smislu. Kulturni turizam je ovisan o kulturnoj baštini jer iz nje crpi svoju postojanost, jer bez kulturnog i povijesnog naslijeđa, bilo ono materijalno ili nematerijalno ne može se razviti kulturni turizam.

Silberberg (1995) daje definiciju kulturnog turizma sa stajališta turista. Kaže da turisti zainteresirani za kulturu traže upoznavanje s lokalnim obilježjima i tradicijom, drugačijim načinima života ili ostacima načina života koji nestaje. Međutim, turizam dopušta samo selektivno izlaganje drugim kulturama. Upravo zato što se turisti uglavnom kratko zadržavaju na nekom području, ono što tamo zapravo vide samo je blijeda slika prave kulture. Ljudi koji posjećuju određenu destinaciju kulturnog turizma izvan svoje zajednice motivirani su u cijelosti ili djelomično interesima za povijesnu, umjetničku i znanstvenu baštinu ili način života koji nudi lokalna zajednica, regija, grupa ili institucija. Definicija pomaže shvatiti da je kulturni turizam motivacija svih turista, primjenjiva na 15% putnika, ili djelomično, interes više od 80% putnika. Tolika je moć kulturnog turizma. Ekonomski gledano, kulturni turizam je izlazak kulture na turističko tržište s kulturno-umjetničkim proizvodom koji ima i ekonomsku vrijednost.

U literaturi se razlikuju sljedeće vrste kulturnog turizma (Newman i Smith, 2000):

- vjerski (edukativni vjerski turizam, hodočasnički, misionarski, festivalski vjerski turizam),
- edukativni (kongresi, edukativna putovanja, industrijska)
- festivali (festivali raznih umjetničkih djela, praznici folklor, praznici tradicionalnih narodnih proizvoda),
- kulturni turizam, povezan s kulturnom i povijesnom baštinom (povijesni i arhitektonski spomenici, muzeji i galerije).
- nematerijalni kulturni turizam.

Vjerski turizam je specijalizirano turističko putovanje, povezano u cijelosti ili djelomično sa željom posjetitelja da zadovolji svoje vjerske potrebe. Spada u najstariji zabilježeni oblik turizma. Uključuje posjete raznim vjerskim središtima, svetim mjestima, spomenicima,

zgradama, mjestima itd., od kojih su mnoga povijesne i arhitektonske vrijednosti (Styliano-Lambert, 2011). To uključuje posjete velikim vjerskim događajima, vjerskim praznicima, crkvenim službama, proslavama, festivalima i još mnogo toga. Proizvod vjerskog turizma je raznolik, nestandardan i ima specifične zahtjeve za organizaciju i realizaciju. Vjerski turizam također uključuje obraćanje pažnje na crkvenu i samostansku arhitekturu, ikonopis, književnost i prosvjetiteljstvo, biografiju, autentične suvenire i dr.

Edukativni turizam, koji se može nazvati i istraživačkim turizmom, specijalizirano je turističko putovanje koje je izravno povezano s povećanjem obrazovnog i profesionalnog razvoja stanovništva. Jedna od demografskih promjena koja utječe na putovanja je upravo povećanje broja visokoobrazovanih ljudi u svijetu. Motiv edukativnog turizma je osobna želja turista za proširenjem znanja (Charles, 1992). Među najpoznatijima je **kongresni turizam** koji uključuje sudionike raznih kratkotrajnih znanstvenih, kulturnih, političkih, sportskih i kongresnih događanja. Kongresni turizam jedna je od najskupljih vrsta turizma. Odlikuje se vrlo visokom kvalitetom usluga, posebnim zahtjevima i uvjetima organizacije i izvedbe.

Industrijski je povezan s upoznavanjem starih i modernih tehnologija: vojnih baza, rudnika, starih tvornica, parkirališta, tehničkih sajmovova itd. Demonstracija pečenja rakije, izložba starih poljoprivrednih strojeva, prijevoznih sredstava: kočije, stare lokomotive, željeznica, automobili i sl. može se koristiti u turističke svrhe i biti sastavni dio turističkog proizvoda.

Folklorni turizam ima za cilj obogatiti različite aspekte kulturnog turizma kroz oblike klasičnog folklora. Turisti posjećuju smotre folklora i susrete narodne umjetnosti i obrta, smotre tradicijskih domaćih proizvoda i sl. To uključuje pučke sajmove i praznike nacionalnog razmjera, gdje se prezentiraju autentični folklor, narodne nošnje, nacionalna kuhinja itd. (Jelinčić, 2010).

Festivalski turizam karakterizira dinamičnost i masovnost, nudi turistima sudjelovanje u različitim oblicima tradicionalnog i suvremenog kulturnog odmora. To su festivali različitih vrsta umjetnosti, autentični događaji itd., uključujući filmske, kazališne i umjetničke festivale, karnevale, kulturne praznike, umjetnička iskustva. Festivalski turizam uključuje i adaptacije poznatih državnih praznika, praznika specifičnih nacionalnih obilježja i sl.

Kulturni turizam, vezan uz kulturno-povijesnu baštinu, vrsta je turističkog putovanja čiji je cilj obilazak povijesnih i arhitektonskih spomenika, muzeja, galerija i sl. Kulturna baština uključuje: različita antička naselja, arheološka nalazišta, povijesne spomenike, arhitektonske objekte, samostane, dvorce, tvrđave, galerije, muzeje itd. U europskoj praksi postoji čak i vojno-

povijesni turizam za koji na našim prostorima postoji izniman potencijal (primjerice, poprišta bitaka iz Prvog i Drugog svjetskog rata) (Silberberg, 1995). Uloga kulturnih aktivnosti u ukupnim turističkim tokovima ima sve veću i snažniju ulogu. Nematerijalni kulturni turizam temelji se na upoznavanju posjetitelja s načinom života lokalnog stanovništva, uključivanju u njihove svakodnevne aktivnosti, kroz stare zanate, učenju lokalnog jezika, sudjelovanju u lokalnim događanjima... Kulturni turizam prožima ruralni i urbani turizam.

Razvoj kulturnog turizma ima ne samo materijalne nego i tzv. nematerijalne učinke poput razvijanja svijesti i brige za vlastite kulturne vrijednosti, očuvanja i stvaranja kulturnog identiteta te pozitivnog imidža i afirmacije zajednice u svijetu. Također može dati smisao trenutnom načinu života.

2.3.Uloga kulturnog turizma u turizmu RH

Kulturni turizam predstavlja specifičnu vrstu turizma koja se fokusira na istraživanje i doživljavanje kulturnih aspekata destinacija. Ovaj oblik turizma omogućuje posjetiteljima da se upoznaju s kulturnom baštinom, tradicijama, umjetničkim izražajima i povijesnim kontekstima određenih područja. Kulturni turizam ne samo da doprinosi očuvanju kulturne baštine, već i potiče lokalni razvoj i obrazovanje. Istraživanje ovog fenomena pomaže razumjeti kako se kulturna baština može učinkovito integrirati u turističku ponudu, te kako se može upravljati izazovima koji nastaju iz takvih interakcija.

Jedan od ključnih aspekata značaja kulturnog turizma u Hrvatskoj je njegov doprinos ekonomiji. Kulturni turizam generira značajne prihode, ne samo kroz direktnu potrošnju posjetitelja na ulaznicama za muzeje, ture, i kulturne događaje, već i kroz širi ekonomski utjecaj na lokalne zajednice. Potražnja za kulturnim sadržajima često potiče razvoj lokalnih obrta, ugostiteljskih usluga i malih poduzeća, što doprinosi zapošljavanju i održivom razvoju lokalnih ekonomija. Osim toga, kulturni turizam često privlači posjetitelje koji su spremni potrošiti više na kvalitetne i autentične kulturne doživljaje, što povećava ekonomsku vrijednost turizma. Kulturni turizam također igra ključnu ulogu u očuvanju i valorizaciji kulturne baštine. Promicanjem i popularizacijom kulturnih resursa, ovaj oblik turizma doprinosi njihovom očuvanju i obnovi. Na primjer, sredstva od turističkih prihoda mogu se koristiti za restauraciju i održavanje povijesnih spomenika i kulturnih objekata. Također, kulturni turizam potiče lokalne zajednice da prepoznaju

i cijene vlastitu kulturnu baštinu, što može dovesti do većeg angažmana u njezinoj zaštiti i očuvanju.

Osim ekonomskih i očuvateljskih koristi, kulturni turizam ima i značajan edukativni i socijalni utjecaj. Posjetitelji kroz kulturni turizam stječu nova znanja i razumijevanje o različitim kulturama i povijesnim periodima, čime se povećava međusobno razumijevanje i tolerancija među različitim narodima. Za lokalne zajednice, kulturni turizam može pružiti priliku za jačanje identiteta i ponosa, te jačanje socijalne kohezije kroz zajedničke kulturne aktivnosti i manifestacije. Međutim, iako kulturni turizam donosi mnoge koristi, postoje i izazovi koje treba adresirati. Prekomjerno turističko opterećenje može dovesti do komercijalizacije i degradacije kulturnih resursa, a nepravilno upravljanje može narušiti autentičnost i kvalitetu kulturnih iskustava. Stoga je važno razvijati strategije održivog turizma koje uravnotežuju potrebe posjetitelja s potrebama očuvanja kulturne baštine.

Kulturni turizam također ima značajan utjecaj na lokalne zajednice. Prema Geiću (2011) kulturni turizam može biti značajan izvor prihoda za lokalne zajednice, posebice u regijama koje posjeduju bogato kulturno naslijeđe, ali nedostatak drugih oblika gospodarske aktivnosti. Međutim, kako bi se maksimizirao pozitivan utjecaj, potrebno je upravljati turističkim aktivnostima na održiv način, uzimajući u obzir potrebe i interese lokalnih zajednica.

Kulturni turizam zauzima središnje mjesto u turističkoj ponudi Republike Hrvatske, zahvaljujući bogatom kulturnom naslijeđu, povijesti, te raznovrsnim kulturnim manifestacijama i tradicijama. Ova grana turizma, koja se usredotočuje na istraživanje kulturnih i povijesnih aspekata destinacija, ima ključnu ulogu u oblikovanju identiteta hrvatskog turizma, doprinosi njegovoj diferencijaciji na međunarodnom tržištu i potiče održivi razvoj. Hrvatska, sa svojim bogatim kulturnim naslijeđem koje uključuje arhitektonske spomenike, povijesne gradove, muzeje, galerije, te kulturne događaje, predstavlja izuzetno atraktivnu destinaciju za kulturne turiste. Gradovi poput Dubrovnika, Splita, Zagreba i Rijeke nude jedinstvena iskustva koja uključuju posjete povijesnim lokalitetima, istraživanje kulturnih znamenitosti, te sudjelovanje u lokalnim festivalima i manifestacijama. Ovi elementi ne samo da pružaju uvid u bogatu kulturnu baštinu Hrvatske, već i doprinose stvaranju autentičnog i nezaboravnog doživljaja za posjetitelje (Jelinčić, 2010).

Kulturni turizam pruža jedinstvenu priliku za povezivanje ljudi s kulturnom baštinom, potičući njihovo razumijevanje i cijenjenje raznolike kulturne baštine širom svijeta. Kroz pažljivo

planiranje i implementaciju, moguće je stvoriti turističke proizvode i usluge koje su u skladu s održivim praksama i koje donose koristi kako posjetiteljima, tako i lokalnim zajednicama. S obzirom na sve veću globalnu povezanost i dostupnost informacija, kulturni turizam će nastaviti igrati ključnu ulogu u očuvanju kulturne baštine i promociji kulturnog razumijevanja.

Kao i mnoge druge forme turizma, kulturni turizam suočava se s izazovima. Prekomjerno turizam može dovesti do komercijalizacije i degradacije kulturnih resursa. Zaštita i očuvanje kulturne baštine moraju biti prioriteti, a turizam treba biti usklađen s održivim praksama. Prema istraživanju kojeg su proveli Harrison i Hitchcock (2005), razvoj održivih turističkih praksi uključuje suradnju između vladinih tijela, privatnog sektora i lokalnih zajednica, te implementaciju strategija koje minimiziraju negativne utjecaje na kulturne resurse i okoliš. Prilagodba turističke ponude specifičnostima kulturne baštine također je ključna za uspjeh kulturnog turizma. Uvođenje inovacija, kao što su virtualni obilasci ili tematske ture, može poboljšati doživljaj posjetitelja i omogućiti im dublje razumijevanje kulturnih aspekata. Mnogi destinacije koriste ove tehnologije kako bi obogatili iskustva posjetitelja i proširili pristup kulturnim sadržajima (Geić, 2011).

Jedan od ključnih elemenata kulturnog turizma je interpretacija kulturne baštine. Interpretacija se odnosi na način na koji se kulturni resursi predstavljaju posjetiteljima, s ciljem da se prenesu informacije i značenja na razumljiv i privlačan način. Prema Timothy i Boyd (2003), učinkovita interpretacija može poboljšati iskustvo posjetitelja i povećati njihovu svijest o važnosti očuvanja kulturnog naslijeđa. Ova praksa uključuje uporabu različitih medija i tehnika, od vodiča i interaktivnih prikaza do digitalnih aplikacija i interpretativnih centara.

Značaj kulturnog turizma u turizmu Republike Hrvatske je neosporan. On ne samo da doprinosi ekonomskom razvoju i očuvanju kulturnih resursa, već također pruža vrijedne edukativne i socijalne koristi. Ova grana turizma igra ključnu ulogu u oblikovanju identiteta Hrvatske kao turističke destinacije i u poticanju održivog razvoja. S pravilnim upravljanjem i strategijama, kulturni turizam može nastaviti biti jedan od najvažnijih sektora u turističkoj industriji Hrvatske, doprinoseći njenom dugoročnom uspjehu i rastu.

3. ULOGA I ZNAČAJ INTERPRETACIJE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU

Kulturna baština predstavlja ključni dio identiteta i povijesti svakog društva, a njeno tumačenje i predstavljanje igra ključnu ulogu u očuvanju i promicanju tih vrijednosti. Interpretacija kulturne baštine može se provoditi kroz različite metode koje omogućuju duboko razumijevanje i cijenjenje naslijeđa. Ove metode možemo podijeliti u dvije glavne kategorije: tradicionalne i inovativne pristupe. Tradicionalne i inovativne metode interpretacije kulturne baštine nude različite, ali komplementarne pristupe u očuvanju i promicanju kulturnog identiteta. Dok tradicionalne metode pružaju temeljitu i statičnu analizu kulturnih dobara, inovativne metode koriste modernu tehnologiju i kreativne pristupe kako bi obogatili iskustvo i omogućili interaktivno i angažirano razumijevanje (Poria i suradnici, 2009). Kombiniranjem oba pristupa, moguće je osigurati da kulturna baština ostane relevantna, pristupačna i cijenjena u suvremenom društvu.

3.1. Tradicionalne metode interpretacije

Tradicionalne metode interpretacije kulturne baštine temelje se na klasičnim pristupima koji su se razvijali kroz povijest i ostali su značajni u očuvanju kulturnog identiteta. Ove metode često koriste konvencionalne tehnike i alate za predstavljanje baštine, te se oslanjaju na utvrđene obrazovne i informativne prakse.

Jedna od najrasprostranjenijih tradicionalnih metoda je organizacija muzeja i izložbi. Muzeji su dugogodišnji čuvari kulturne baštine, nudeći posjetiteljima fizičke prikaze artefakata, umjetničkih djela i povijesnih predmeta. Kroz statične izložbe, muzeji omogućuju ljudima da izravno vide i prouče objekte kulturne vrijednosti. Osim toga, muzejskim vodičima i edukativnim programima pružaju se detaljne informacije koje pomažu u razumijevanju konteksta i značaja izloženih predmeta (Draženić i Smrekar, 2020).

Druga tradicionalna metoda je književna interpretacija koja uključuje rad na dokumentaciji i publikacijama. Knjige, članci i znanstveni radovi pružaju temeljite analize kulturne baštine, razrađujući povijesne, kulturne i socijalne aspekte. Ova metoda omogućuje duboko istraživanje i dokumentiranje baštine, te služi kao važan izvor znanja za buduće generacije istraživača i studenata.

Također, tradicionalne metode uključuju i govornu povijest i usmene predaje. U mnogim kulturama, priče, legende i usmena predaja su ključne za očuvanje kolektivnog pamćenja i identiteta. Ove metode uključuju prikupljanje i dokumentiranje usmenih svjedočanstava od starijih članova zajednice, koji prenose znanje i iskustva na mlađe generacije.

3.2. Inovativni načini interpretacije

S obzirom na brzinu tehnoloških promjena i rastuće zahtjeve za interaktivnim iskustvima, inovativne metode interpretacije kulturne baštine dobivaju sve veću važnost. Ove metode koriste napredne tehnologije i kreativne pristupe kako bi obogatili iskustvo i razumijevanje kulturne baštine. U okviru inovativnih načina interpretacije pojavljuju se Interpretacijski centri, Posjetiteljski centri te Centri za posjetitelje.

Interpretacijski centar je specijalizirani prostor koji se posvećuje interpretaciji kulturne baštine, prirodnih resursa, ili drugih značajnih tema. Ovi centri imaju za cilj pružiti duboko razumijevanje i obrazovanje o određenim temama kroz razne interpretativne metode i tehnologije (Draženović i Smrekar, 2020). Obično su usmjereni na obogaćivanje iskustava posjetitelja kroz interaktivne izložbe, audiovizualne prikaze, edukativne programe, radionice i vođene ture. Interpretacijski centar koristi različite tehnologije kao što su virtualna stvarnost (VR), proširena stvarnost (AR) i multimedijalni prikazi kako bi posjetiteljima omogućio imerzivno iskustvo (Thorsten, 2018). Također, može uključivati i tematske izložbe koje detaljno objašnjavaju određene aspekte kulturne ili prirodne baštine. Centar može nuditi i stručne vodiče i obrazovne materijale koji pružaju dodatne informacije i kontekst.

Posjetiteljski centar je lokacija koja služi kao glavno mjesto za prijem i usluživanje posjetitelja na određenoj lokaciji, poput muzeja, nacionalnog parka ili kulturnih znamenitosti. Glavna svrha posjetiteljskog centra je pružiti informacije i usluge posjetiteljima koji dolaze na tu lokaciju. To uključuje pružanje informacija o lokaciji, radnom vremenu, ulaznicama, kartama i drugim relevantnim informacijama (Draženović i Smrekar, 2020). U posjetiteljskom centru često se nalaze prijemni pultovi, kiosci za prodaju ulaznica, suvenirnice te prostori za odmor i osvježenje. Osoblje u posjetiteljskom centru može pružiti dodatne informacije, pomoći u planiranju posjeta i ponuditi smjernice za najbolje korištenje dostupnih usluga. Posjetiteljski centar često služi kao prva točka kontakta za posjetitelje i igra ključnu ulogu u oblikovanju njihovog ukupnog iskustva.

Centar za posjetitelje, sličan posjetiteljskom centru, pruža osnovne informacije i usluge za posjetitelje određenih lokacija, ali može imati širi opseg usluga i funkcija. Ovi centri često nude informacije o atrakcijama, smještaju, restoranima i drugim uslugama u blizini, te mogu nuditi dodatne resurse poput vodiča, karata i planova grada. Centar za posjetitelje može imati različite sekcije posvećene različitim temama, kao što su lokalne kulturne atrakcije, povijesne znamenitosti, prirodni resursi i događaji. Također može nuditi interaktivne prikaze, video sadržaje i informativne postere koji pomažu posjetiteljima u planiranju njihovih aktivnosti i istraživanju destinacije (Rahaman i suradnici, 2011). Osim toga, centar može pružiti usluge rezervacije i organizirati vođene ture ili kulturne programe kako bi obogatio iskustvo posjetitelja. Jedan od najznačajnijih inovativnih pristupa je korištenje digitalnih tehnologija, uključujući virtualnu i proširenu stvarnost. Virtualna stvarnost (VR) omogućuje korisnicima da "uđu" u rekonstruirane povijesne scenarije, istražujući prošlost na način koji je fizički nemoguće doživjeti. Proširena stvarnost (AR), s druge strane, omogućava dodavanje digitalnih informacija na stvarne objekte, obogaćujući njihovu interpretaciju dodatnim sadržajima i kontekstima. Ove tehnologije pružaju interaktivne i imerzivne načine za angažiranje publike i omogućuju dublje razumijevanje kulturne baštine (Draženović i Smrekar, 2020).

Još jedan inovativan pristup uključuje upotrebu mobilnih aplikacija i digitalnih vodiča. Aplikacije za pametne telefone mogu pružiti korisnicima interaktivne karte, audio vodiče i informacije o kulturnim znamenitostima u stvarnom vremenu. Ove digitalne platforme omogućuju personalizirano iskustvo i omogućuju posjetiteljima da istraže baštinu vlastitim tempom, pristupajući informacijama koje su relevantne za njihove interese i potrebe. Sociokulturni aspekti također igraju važnu ulogu u inovativnim metodama. Participativne metode uključuju angažiranje zajednica u interpretaciji i očuvanju kulturne baštine. Kroz radionice, kulturne manifestacije i zajedničke projekte, članovi zajednice aktivno sudjeluju u kreiranju i predstavljanje kulturnih sadržaja, čime se jača osjećaj pripadnosti i održava živa praksa kulturnih tradicija (Melgarejo i suradnici, 2019).

Konačno, integracija umjetnosti i performansa u interpretaciju kulturne baštine predstavlja još jedan inovativan pristup. Umjetnički performansi, kazalište i multimedijalne instalacije mogu reinterpretirati povijesne događaje i kulturne prakse, nudeći novu perspektivu i emocionalni doživljaj. Ovi pristupi često privlače širu publiku i omogućuju dublje emocionalno povezivanje s kulturnom baštinom.

3.3. Uloga inovativnih načina interpretacije u očuvanju kulturne baštine

Uloga inovativnih načina interpretacije u očuvanju kulturne baštine postaje sve važnija u modernom društvu koje se suočava s brzim tehnološkim promjenama i globalizacijom. Kulturna baština, koja uključuje materijalne i nematerijalne aspekte, predstavlja ključni dio identiteta i povijesti zajednica diljem svijeta (Draženić i Smrekar, 2020). Međutim, kako bi se učinkovito očuvala i prenijela budućim generacijama, nužno je koristiti inovativne metode interpretacije koje nadmašuju tradicionalne pristupe i uključuju moderne tehnologije i metodologije.

Tradicionalna interpretacija kulturne baštine često se oslanjala na statične prikaze kao što su muzejski izložbi, vodiči i klasične predavanja. Iako su ove metode bile učinkovite u prošlosti, danas suočavamo se s izazovima koji zahtijevaju dinamiku i prilagodljivost. Globalizacija i brzi razvoj tehnologije stvorili su nove oblike komunikacije i učenja koji omogućuju dublje, interaktivnije i angažiranije pristupe kulturnoj baštini.

Jedan od ključnih inovativnih pristupa je digitalizacija kulturne baštine. Digitalni alati kao što su virtualne ture, 3D modeli i interaktivne aplikacije omogućuju korisnicima da istražuju kulturne resurse iz udobnosti svojih domova. Virtualna stvarnost (VR) i proširena stvarnost (AR) omogućuju posjetiteljima da urone u povijesne kontekste i dožive kulturne sadržaje na načine koji su ranije bili nezamislivi. Na primjer, putem VR tehnologije, korisnici mogu "posjetiti" povijesne lokacije koje više ne postoje ili koje su teško dostupne, stvarajući time snažan osjećaj prisutnosti i angažmana (Melgarejo i suradnici, 2019). Ova tehnologija pruža interaktivno iskustvo koje ne samo da informira, već i emotivno angažira korisnike, omogućujući im da "žive" povijest na način koji je dosad bio neostvariv (Draženić i Smrekar, 2020). Proširena stvarnost, s druge strane, obogaćuje stvarni svijet digitalnim informacijama koje su vidljive putem pametnih telefona ili tablet računala. Na primjer, posjetitelji muzeja mogu koristiti aplikaciju koja preko AR prikazuje dodatne informacije o izloženim predmetima, interaktivne prikaze i 3D modele koji poboljšavaju razumijevanje artefakata. Ove digitalne informacije mogu uključivati povijesne kontekste, zanimljive činjenice ili detalje o tehnikama izrade, čime se posjetiteljima pruža dublji uvid u sadržaj koji istražuju (Melgarejo i suradnici, 2019). Mobilne aplikacije i digitalni vodiči također predstavljaju značajan napredak u interpretaciji kulturne baštine. Kroz aplikacije za pametne telefone, posjetitelji mogu pristupiti interaktivnim kartama, audio vodičima i informativnim sadržajima koji im omogućuju da istraže kulturne lokacije prema vlastitim interesima i tempu. Ove aplikacije često nude personalizirane preporuke i omogućavaju

korisnicima da planiraju svoje posjete na način koji im najviše odgovara, pružajući fleksibilnost i prilagodbu koja može poboljšati njihovo ukupno iskustvo. Thorsten (2018) navodi kako inovativni pristupi ne završavaju s tehnologijama.

Osim tehnologije, inovativni pristupi interpretaciji uključuju i participativne metode koje potiču aktivno sudjelovanje zajednice. Radionice, sudionički muzeji i kulturne manifestacije koje uključuju lokalne zajednice u stvaranju i interpretaciji kulturnih sadržaja pomažu u očuvanju kulturne baštine na način koji odražava stvarne potrebe i interese onih koji su najviše povezani s tom baštinom. Ovi pristupi ne samo da omogućuju očuvanje kulturnih tradicija, već također jačaju osjećaj zajedništva i identiteta među članovima zajednice, ali i omogućavaju posjetiteljima da iz prve ruke iskuse i razumiju kulturološke prakse, često kroz neposrednu interakciju s lokalnim stanovništvom.

Inovacije u interpretaciji kulturne baštine također se očituju u korištenju narativnih tehnika i iskustvenih pristupa. Korištenje pripovijedanja priča, drama i rekonstrukcija povijesnih događaja pomaže u stvaranju emocionalne veze između posjetitelja i kulturnih resursa. Na primjer, izvođenje kazališnih predstava koje oživljavaju povijesne događaje može pomoći posjetiteljima da bolje razumiju i cijene značaj određenih kulturnih praksi i događaja (Draženović i Smrekar, 2020). Upravljanje kulturnom baštinom također se koristi novim pristupima kao što su pametni alati i sustavi za praćenje stanja kulturnih objekata. Ovi alati omogućuju kontinuirano praćenje i analizu uvjeta očuvanja, što pomaže u pravovremenim intervencijama i održavanju kulturnih resursa. Uvođenje ovih tehnologija također može pomoći u učinkovitijem upravljanju i alokaciji resursa za očuvanje.

Konačno, inovativni načini interpretacije kulturne baštine imaju potencijal da osiguraju veću vidljivost i pristupačnost kulturnih sadržaja široj publici. Povećanje dostupnosti kulturnih resursa putem digitalnih medija i participativnih metoda doprinosi globalnoj svijesti o važnosti očuvanja kulturne baštine i potiče globalnu zajednicu da cijeni i štiti kulturnu raznolikost. Inovativni pristupi interpretaciji kulturne baštine igraju ključnu ulogu u njenom očuvanju i valorizaciji. Integracija moderne tehnologije, participativnih metoda i kreativnih narativnih tehnika omogućuje dublje i angažiranije razumijevanje kulturnih resursa, čime se osigurava njihova dugoročna očuvanost i relevantnost. Ovi pristupi ne samo da pomažu u očuvanju kulturnih tradicija, već i u njihovom prilagođavanju i očuvanju u dinamičnom i globaliziranom svijetu. Kroz primjenu novih tehnologija, participativnih metoda i umjetničkih izraza, ovi pristupi

ne samo da čine kulturnu baštinu pristupačnijom i razumljivijom, već i omogućuju njen aktivan i živahni prikaz. Kombiniranjem modernih tehnoloških rješenja s kreativnim pristupima, moguće je osigurati da kulturna baština ne samo preživi, već i da nastavi inspirirati i obrazovati generacije koje dolaze.

4. PRIMJER IZ PRAKSE: POSJETITELJSKI CENTAR ĐURĐEVAČKI PIJESCI

Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci predstavlja ključnu instituciju u očuvanju i promociji prirodnih i kulturnih vrijednosti područja Đurđevačkih pijesaka, koje se nalazi u Hrvatskoj. Ovaj centar ne samo da služi kao točka za prijem posjetitelja, već i kao edukativni i informativni centar koji nudi sveobuhvatan uvid u jedinstvenu prirodnu baštinu i značaj ovog zaštićenog područja. „Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci na multimedijalan način posjetiteljima kroz koncept proširene stvarnosti u zatvorenom prostoru prezentira sve posebnosti pustinjskog krajolika i bogatstvo raznolikosti životinjskog i biljnog svijeta koji živi na pijescima i to neovisno o godišnjem dobu i vremenskim uvjetima“.²

Slika 1: Prikaz posjetiteljskog centra

Izvor: <https://djurdjevac.hr/gradska-uprava/dodite-u-posjetiteljski-centar-durdevac-i-istrazite-bogatstvo-zivota-na-durdevackim-pijescima/> (13.08.2024.)

² Đurđevački pijesci, https://djurdjevackipijesci.hr/?page_id=856 (31.08.2024.)

Đurđevački pijesci su poznati po svojoj specifičnoj prirodnoj formaciji i biodiverzitetu koji uključuje rijetke i zaštićene vrste biljaka i životinja. Posjetiteljski centar igra ključnu ulogu u očuvanju ovog ekosustava, pružajući informacije o značaju očuvanja prirode i promovirajući odgovorno ponašanje prema okolišu. Kroz razne programe i aktivnosti, centar doprinosi edukaciji posjetitelja o ekološkim vrijednostima i održivosti. „Posjetiteljski centar opremljen je najnovijom i najmodernijom tehnologijom unutar kojega je postavljen multimedijski, interaktivni i visokotehnološki koncept, a kojemu je cilj posjetiteljima prenijeti jedinstveno iskustvo fenomena Đurđevačkih pijesaka. Jedan je od tri povezana segmenta, a cjelinu čine još i Škola u prirodi Borik te geografsko-botanički rezervat Đurđevački pijesci. Sve tri lokacije mogu se posjetiti i iznajmljivanjem električnih bicikla koji se nalaze u dvorištu Posjetiteljskog centra“.³

Jedan od glavnih ciljeva Posjetiteljskog centra Đurđevački pijesci je pružanje detaljnih informacija o prirodnim značajkama područja. Posjetitelji mogu saznati više o geološkim i klimatskim karakteristikama Đurđevačkih pijesaka, kao i o specifičnim biljnim i životinjskim vrstama koje nastanjuju ovo područje. Centar nudi edukativne materijale, uključujući brošure, karte i vodiče, koji pomažu posjetiteljima da bolje razumiju prirodne procese i očuvanje okoliša (Đurđevac, gradska uprava). Pored informacija o prirodnim vrijednostima, centar organizira različite edukativne i kulturne događaje. Radionice, vođene ture i predavanja omogućuju posjetiteljima da se detaljnije upoznaju s temama kao što su zaštita prirode, bioraznolikost i održivi razvoj. Ove aktivnosti su osmišljene kako bi angažirale posjetitelje svih dobnih skupina, pružajući im priliku da aktivno sudjeluju u očuvanju okoliša i razumijevanju važnosti zaštite prirodnih resursa. Posjetiteljski centar također nudi različite sadržaje i usluge za posjetitelje, uključujući interpretativne izložbe koje prikazuju prirodne ljepote i značajke Đurđevačkih pijesaka. Interaktivne instalacije i multimedijski prikazi omogućuju posjetiteljima da istraže prirodne fenomene i ekologiju područja na zanimljiv i pristupačan način. Također, u centru se nalaze informativni pultovi, suvenirnice i prostori za odmor, što doprinosi ugodnom i informativnom iskustvu posjetitelja (Đurđevac, gradska uprava).

U centru je interpretirano 9 tema, a korištena su 33 multimedijška izložka. Posjetiteljski centar je napravljen na način da svakim ulaskom u novu prostoriju ulazi se u novu cjelinu koja svojim dizajnom odgovara dobu o kojem je riječ. „Stupnjevano kronološko napredovanje kroz

³ Grad Đurđevac, <https://djurdjevac.hr/gradska-uprava/dodite-u-posjetiteljski-centar-durdevac-i-istrazite-bogatstvo-zivota-na-durdevackim-pijescima/> (31.08.2024.)

tematske prostorne cjeline, od vremeplova i svemirske čekaonice, preko tektonike Zemljine kore i Panonskog bazena, do sadržaja koji se bave nastankom i životom pijesaka te čovjekovom ulogom u njemu, put je kroz vrijeme ispričan jezikom arhitekture i dizajna⁴. Grafički dizaj u cijelom centru inspiriran je mikro formama čestica pijeska. „...u tematskoj cjelini “Nastanak pijesaka” to je inscenacija pećinskih stalaktita u prostoru koji lebde nad VR stanicama. U tom *holodecku* posjetitelj osjeća efekte paleoklime putem grijača i strujanja zraka dok kroz VR naočale svjedoči lednom dobu“⁵. Prostorija "Život pijesaka" sadrži robotski vrt smješten u središtu, koji simbolizira ognjište i izvor života. Vrt je napravljen kao metalna staklena struktura koja čuva mali dio pustinje. Unutar vrta, biljni svijet se održava uz pomoć procesora koji kontrolira uvjete poput ultraljubičastog svjetla i vlage. Biljke se isprepliću s gumenim cijevima, pokazujući suživot prirode i tehnologije. Ulaskom u posljednju prostoriju posjetitelj dolazi u neposredan kontakt sa pijeskom. Svaka od prostorija u centru, osim šta predstavlja određeni period, isto tako posjetitelje upućuje na činjenicu da je ljudska priroda neraskidivo povezana s planetom Zemljom.

Slika 2: Tematska cjelina "Nastanak pijeska"

Izvor: <https://vizkultura.hr/durdevacki-pijesci/> (31.08.2024.)

Osim toga, Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci služi kao polazište za istraživanje područja. U blizini centra postoje označene staze i pješačke rute koje posjetiteljima omogućuju da istraže prirodne ljepote i biološku raznolikost Đurđevačkih pijesaka. Ove staze su pažljivo

⁴ Viz kultura, <https://vizkultura.hr/durdevacki-pijesci/> (31.08.2024.)

⁵ Viz kultura, <https://vizkultura.hr/durdevacki-pijesci/> (31.08.2024.)

dizajnirane kako bi omogućile posjetiteljima da dožive područje u cijelosti, dok istovremeno minimiziraju utjecaj na okoliš.

Uloga posjetiteljskog centra u zajednici također je značajna. Centar surađuje s lokalnim organizacijama i obrazovnim institucijama kako bi promicao održivi turizam i uključio lokalne zajednice u aktivnosti očuvanja. Ova suradnja pomaže u očuvanju kulturnih tradicija i potiče razvoj lokalnog gospodarstva kroz ekoturizam. Posjetiteljski centar je moguće posjetiti od utorka do petka u terminu od 12:00-16:00h te subotom, nedjeljom i praznicima u terminu od 11:00-17:00h. Individualna cijena ulaznice je 6,00€, za djecu od 6-18 godina, umirovljenike te studente cijena ulaznice je 4,00€. Za grupu odraslih (min, 20 osoba) cijena ulaznice po osobi je 4,00€, a za grupu djece 3,50€. Obiteljska ulaznica može se kupiti po cijeni od 13,50€.

Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci predstavlja važan korak u integraciji prirodne baštine i obrazovanja. Kroz svoje raznolike aktivnosti i usluge, centar ne samo da pomaže u očuvanju prirodnih resursa, već i u promicanju svijesti i razumijevanja o važnosti zaštite okoliša. Kao središnja točka za posjetitelje i edukaciju, centar doprinosi očuvanju jedinstvenog ekosustava Đurđevačkih pijesaka, pružajući vrijedne informacije i iskustva koja obogaćuju posjetitelje i jačaju zajednicu. „Postav je naposljetku priča o nama samima, baštinicima ovog planeta, ispričana iz zamišljene kozmičke perspektive ekstraterestrijalnog repozitorija sjećanja na povijest života na Zemlji“.⁶

⁶ Viz kultura, <https://vizkultura.hr/durdevacki-pijesci/> (31.08.2024.)

5. ZAKLJUČAK

Interpretacija kulturne baštine kroz turizam predstavlja složen i dinamičan fenomen koji značajno doprinosi očuvanju i valorizaciji kulturnih resursa, dok istovremeno oblikuje iskustva i percepciju posjetitelja. Interpretacija omogućuje turistima da steknu dublje razumijevanje povijesti, tradicija i vrijednosti određenih mjesta, čime se stvara most između prošlosti i sadašnjosti. Kroz različite metode interpretacije, uključujući vođene ture, multimedijalne prikaze, virtualnu stvarnost i participativne aktivnosti, kulturna baština se prikazuje na informativan, edukativan i doživljajan način.

Inovativni pristupi u interpretaciji kulturne baštine, kao što su digitalizacija i interaktivne tehnologije, omogućuju posjetiteljima pristup kulturnim resursima na načine koji su ranije bili nezamislivi. Ove tehnologije ne samo da omogućuju virtualna istraživanja i iskustva, već također pridonose očuvanju i dokumentiranju kulturnih objekata i praksi koje su u stvarnom svijetu možda ugrožene ili teško dostupne. Povećanje dostupnosti i vidljivosti kulturnih sadržaja putem digitalnih medija također pomaže u podizanju globalne svijesti o važnosti očuvanja kulturne baštine. Participativni pristupi, uključujući angažiranje lokalnih zajednica u interpretaciji i prezentaciji kulturnih resursa, dodatno obogaćuju turistička iskustva i osiguravaju da interpretacija odražava autentičnost i specifičnosti lokalnih tradicija i običaja. Ovi pristupi ne samo da jačaju osjećaj zajedništva i identiteta među lokalnim stanovništvom, već i pomažu u očuvanju kulturnih praksi koje su od ključne važnosti za održivost kulturne baštine.

Interpretacija kulturne baštine kroz turizam ne samo da doprinosi očuvanju i promociji kulturnih resursa, već također igra ključnu ulogu u obrazovanju i angažiranju posjetitelja. Kroz pažljivo osmišljene interpretativne strategije, turizam može postati moćan alat za očuvanje kulturnog naslijeđa i promicanje kulturne raznolikosti, čime se osigurava da kulturna baština nastavi igrati važnu ulogu u oblikovanju identiteta i razumijevanju prošlosti i sadašnjosti. Na primjeru iz prakse koji je analiziran u ovome radu može se uvidjeti uspješno upravljanje i interpretacija kulturnih i prirodnih dobara za razvoj održivog turizma i očuvanje baštine. Kroz inovativne načine interpretacije, poput vođenih tura, interaktivnih ploča, centar privlači posjetitelje i podiže svijest o vrijednosti i značaju ovog lokaliteta te važnosti očuvanja istog. Isto tako centar aktivno uključuje lokalnu zajednicu u svoje aktivnosti. Posjetiteljski centar Đurđevački pijesci služi kao inspirativan primjer kako se posjetiteljski centar može koristiti kao alat za očuvanje i promociju baštine.

6. LITERATURA

Knjige:

1. Bartoluci, M. (2013) Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva. Zagreb: Školska knjiga.
2. Butler, G. (2013). An assesment of the Socio Economic Impact of Tourism in Dullstorm. School of Hospital and Tourism , 1-36.
3. Čavlek, N. (2011). Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb
4. Freyer, W. (1998). Tourismus in die Fremden verkehrts Oekonomie, 6. Auflage, R. OldenburgVerlag: Munchen, Wien,
5. Geić, S. (2011). Menadžement selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Stručni studij Split, Split
6. Harrison, D., Hitchcock, M. (2005). The Politics of Archaeology and the Heritage Industry. Routledge.
7. Jelinčić, D.A. (2010) Kultura u izlogu, Meandarmedia, Zagreb
8. Timothy, D. J., Boyd, S. W. (2003). Heritage Tourism. Pearson Education.

Članci u časopisima:

9. Charles A. B. (1992) Protecting Cultural Landscapes Planning, Treatment and Management of Historic Landscapes, research article, str. 12-21
10. Dissanayake, R., Sudarmawathi, J., Gunawardhane, A. (2018). History (4th ed.). Education Publication Department.
11. Draženović, M., Smrekar, A. (2020). Priručnik za interpretaciju baštine. Ljubljana: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika.
12. Dwyer, L. i Kim, C. (2003). Destination Competitiveness: Determinants and Indicators. Current Issues in Tourism, str. 369 – 414.

13. Gosden, C. (2004) *Archaeology and Colonialism: Cultural Contact from 5000 BC to the Present*. Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press,
14. Melgarejo, M., Garcia-Valenzuela, J., Hillard, I., Tortosa, A. (2019). Exploring Relations between Heritage Interpretation, Visitors Learning Experience and Tourist Satisfaction, *Czech Journal of Tourism* 8(2):103-118
15. Nasser, N. (2003) Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism, and Sustainable Development.” *Journal of Planning Literature* 17, str. 467-479.
16. Newman, P., Smith, I. (2000) Cultural production, place and politics on the South Bank of the Thames, *International Journal of Urban and Regional Research*, 24, str. 9-24.
17. Poria, Y., Biran, A., Reichel, A. (2009). Visitors’ Preferences for Interpretation at Heritage Sites. *Journal of Travel Research*, 48(1), 92–105.
18. Rahaman, H., Tan, B. K. (2011). Interpreting Digital Heritage: A Conceptual Model with End-Users’ Perspective. *International Journal of Architectural Computing*, 9(1), 99–113.
19. Silberberg, T. (1995) Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites, *Tourism Management*, str. 361-365.
20. Stylianou-Lambert, T. (2011) Gazing from home: Cultural tourism and art museums. *Annals of Tourism Research*, 38(2), str. 403–421.
21. Thorsten, L. (2018). Can we engage citizens through heritage interpretation? *Interpretation Journal*, 23(2), 25–28.
22. Towner, J., Wall, G. (1991). History and tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1), 71-84

Mrežna stranica:

23. Đurđevački pijesci, <https://djurdjevackipijesci.hr/> (31.08.2024.)
24. Grad Đurđevac, <https://djurdjevac.hr/> (31.08.2024.)
25. UNESCO, <https://ich.unesco.org/en/> (31.08.2024.)
26. Viz kultura, <https://vizkultura.hr/> (31.08.2024.)
27. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, <https://min-kulture.gov.hr/> (08.09.2024.)

7. POPIS ILUSTRACIJA

Slike:

Slika 1: Prikaz posjetiteljskog centra

Slika 2: Tematska cjelina „Nastanak pijeska“

Tablice:

Tablica 1: Prikaz podjele kulturne baštine kroz primjere

Veleučilište u Virovitici

OBRAZAC 5

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja,

RAHELA KOSER

izjavljujem da sam autor/ica završnog/diplomskog rada pod nazivom

INTERPRETACIJA KULTURNE BAŠTINE

Svojim vlastoručnim potpisom jamčim sljedeće:

- da je predani završni/diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija,
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje sam u svom radu koristio/la, jasno navedeni i označeni u tekstu te u popisu literature,
- da sam u radu poštivao/la pravila znanstvenog i akademskog rada.

Potpis studenta/ice

Rahela Koser

OBRAZAC 6**ODOBRENJE ZA OBJAVLJIVANJE ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNOM REPOZITORIJU**Ja, RAHELA KOSER

dajem odobrenje za objavljivanje mog autorskog završnog/diplomskog rada u nacionalnom repozitoriju odnosno repozitoriju Veleučilišta u Virovitici u roku od 30 dana od dana obrane.

Potvrđujem da je za pohranu dostavljena završna verzija obranjenog završnog/diplomskog rada.

Ovom izjavom, kao autor navedenog rada dajem odobrenje i da se moj rad, bez naknade, trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim na sljedeći način (zaokružiti):

- a) Rad u otvorenom pristupu
- b) Rad dostupan nakon: 01.10.2024 (upisati datum)
- c) Pristup svim korisnicima iz sustava znanosti i visokog obrazovanja RH
- d) Pristup korisnicima matične ustanove
- e) Rad nije dostupan (u slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem završnom/diplomskom radu, podnosi se pisani obrazloženi zahtjev).

U slučaju dostupnosti rada prethodno označeno od a) do d), ovom izjavom dajem pravo iskorištavanja mog ocjenskog rada kao autorskog djela pod uvjetima Creative Commons licencije (zaokružiti):

- 1) CC BY (Imenovanje)
- 2) CC BY-SA (Imenovanje – Dijeli pod istim uvjetima)
- 3) CC BY-ND (Imenovanje – Bez prerada)
- 4) CC BY-NC (Imenovanje – Nekomercijalno)
- 5) CC BY-NC-SA (Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima)
- 6) CC BY-NC-ND (Imenovanje – Nekomercijalno – Bez prerada)

Ovime potvrđujem da mi je prilikom potpisivanja ove izjave pravni tekst licencija bio dostupan te da sam upoznat s uvjetima pod kojim dajem pravo iskorištavanja navedenog djela.

Potpis studenta/iceRahela Koser